

Μάθημα 48ο

Ὁ θανάσιμος διάλογος (Ζ')

Μένουν ἀκόμη κάποια σημεία, παιδιά, ἀπό τόν θανάσιμο ἐκεῖνο διάλογο πού διαμείφθηκε ἀνάμεσα στόν διάβολο καί τήν Εὐά. Βλέπετε, ἐξαντλήσαμε ἀρκετά μαθήματα –εἶναι τό ἕκτο μάθημα πού ἔχουμε σήμερα, ἄν θυμᾶμαι καλά– γύρω ἀπό τόν διάλογο τοῦ διαβόλου καί τῆς Εὐάς. Ὅπως εἶδαμε τήν περασμένη φορὰ, δέν φαίνεται πουθενά σ' αὐτόν τόν διάλογο ὁ Ἀδάμ· φαίνεται μόνη ἡ Εὐά. Μένουν λοιπόν ἀκόμη ἓνα-δύο σημεία, τά ὁποῖα καί θά ἀναλύσουμε, γιά νά προχωρήσουμε πιό κάτω.

Ὁ διάβολος εἶπε ὅτι ἓνα προσόν ἀπό τήν βρώση τοῦ καρποῦ θά ἦταν καί ἡ διάνοιξη τῶν ματιῶν. Ὅταν δοκιμάσετε ἀπό τόν καρπό αὐτόν, θά ἀνοιχθοῦν τά μάτια σας, «διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοί»¹. Βέβαια εἶναι περιττό νά σᾶς πῶ ὅτι αὐτό συνέβη ἀπό τήν ἀνάποδη, ὅπως θά δοῦμε στή συνέχεια. Βεβαίως καί ἀνοίχθηκαν τά μάτια τῶν πρωτοπλάστων! Συνεπῶς ἦταν ἓνα ψέμα, σέ σχέση μ' ἐκεῖνο πού ὑποστήριξε ὁ δι-

1. Γέν. 3, 5.

άβολος καί τούς ὑποσχέθηκε, ὅτι δηλαδή θά ἀποκτοῦσαν μία παγγνωσία. *Θ' ἀνοίξουν τά μάτια σας, καί θά γνωρίζετε τό καλό καί τό κακό.* Τό λέμε καί στή σύγχρονη γλώσσα μας, ξέρετε, ὡς ἔκφραση. *Διάβασε ἕνα βιβλίο, ν' ἀνοίξουν τά μάτια σου. Μάθε γράμματα, ν' ἀνοίξουν τά μάτια σου. Μάθε μία τέχνη, ν' ἀνοίξουν τά μάτια σου. Βγές ἔξω στόν κόσμο, ν' ἀνοίξουν τά μάτια σου.* Εἶναι κοινή ἔκφραση. Τί ἐννοοῦμε μ' αὐτό; Νά πλατυνθεῖ ἡ γνώση σου, νά πλατυνθεῖ ἡ ἐμπειρία σου.

Αὐτό ἤθελε νά πεῖ καί ὁ διάβολος στούς πρωτοπλάστους· ὅτι ἀφοῦ θά ἀποκτήσετε τήν ιδιότητα τῆς ἰσοθεΐας, μέ βάση αὐτήν θά ἀνοιχθοῦν τά μάτια σας καί θά βλέπετε τά πάντα.

Ἀλλά τά μάτια τῶν πρωτοπλάστων ἦταν κλειστά; Ὅχι βεβαίως, δέν ἦταν κλειστά. Ἀλλά τί; Ὅτι ἀκριβῶς οἷς εἶπα προηγουμένως. Μέ τήν κοινή αὐτή ἔκφραση πού λέμε, νά πλατύνει ἡ σκέψη σας, νά βλέπετε ἐκεῖνο πού μέχρι τώρα δέν τό βλέπατε· μέ αὐτήν τήν ἐννοια τά μάτια τους ἦταν κλειστά.

Ἐπάνω σ' αὐτό λέει ὁ ἱερός Χρυσόστομος: «Οὐδὲ γὰρ ἡ ἐκ τοῦ ξύλου βρωῶσις αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς διήνοιξε». Δέν ἄνοιξε τά μάτια τους, λέει, τό ὅτι ἔφαγαν τόν καρπό τοῦ δέντρου.

Διότι, πράγματι, ὅπως μᾶς σημειώνει τό ἱερό κείμενο, μετά ἀπό τή βρώση ἀνοίχθηκαν τά μάτια τους.² Ἀπλώσε τό χέρι της ἡ Εὐὰ γιά νά φάει τόν καρπό, –ὦ, πόσα ἔχουμε νά ποῦμε γύρω ἀπό ἐκεῖνο τό ἄπλωσε τό χέρι της...– ἀλλά ἐκεῖ πού τήν εἴλκυσε ἡ ἡδονή, βρῆκε

2. Βλ. Γέν. 3, 7.

τήν ὀδύνη! Θά τό δοῦμε, πρῶτα ὁ Θεός.

Ἡ Εὐα ἄπλωσε τό χέρι νά φάει. Ἀλλά τί ἦταν ἐκεῖνο πού θά τῆς ἔδινε τή γνώση; Μήπως τό ξύλον, δηλαδή τό δένδρο, μέ τόν καρπό του; Ὅχι. Εἴχαμε ἤδη δεῖ σ' ἓνα περασμένο μάθημα τί ἦταν αὐτό τό δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ.³

Καί συνεχίζει ὁ ἱερός Χρυσόστομος: «καὶ γὰρ καὶ πρὸ τῆς βρώσεως ἔβλεπον· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τοῦτου βρωσις παρακοῆς ἦν ὑπόθεσις, καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθείσης ἐντολῆς παράβασις, δι' ἣν αἰτίαν λοιπὸν καὶ τὴν δόξαν τὴν περιστέλλουσαν αὐτοὺς ἀφηρέθησαν, ἀναξίους ἑαυτοὺς τῆς τιμῆς τῆς τοσαύτης καταστήσαντες». Λέει, ἔβλεπαν καὶ πρῶτα. Ἀσφαλῶς. Ἀπὸ ποιά ἄποψη θά ἄνοιγαν τά μάτια τῶν πρωτοπλάστων –ὅπως καὶ ἀνοίχθηκαν– καὶ εἶδαν ὅτι εἶναι γυμνοί; Δέν τό ἔβλεπαν μέχρι τότε; Τό δένδρο δέν εἶχε τίποτε τό κακό· ἀπλῶς ἦταν ἡ παράβασις. Ὅλα βρίσκονταν στὴν παράβασις τῆς ἐντολῆς.

Ἔτσι, ὅταν παρέβησαν τὴν ἐντολή, ἀντελήφθησαν ὅτι δέν εἶχαν τό ντύσιμο πού ὑπῆρχε σ' αὐτοὺς πρὶν, δηλαδή ἡ δόξα πού τοὺς περιέβαλλε, πού τοὺς ἔντυνε. Τοὺς ἀφαιρέθηκε ἡ δόξα, γιατί ἔγιναν ἀνάξιοι τέτοιας τιμῆς.

»Διὰ τοῦτο τῇ οἰκείᾳ συνηθείᾳ κατακολουθοῦσα ἡ Γραφή φησιν· Ἐφαγον, καὶ διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν». Κατὰ τὴν συνήθειαν πού ἐκφράζεται ἡ Γραφή, λέει ὅτι ἔφαγαν, ἀνοίχθηκαν τά μάτια τους καὶ ἔμαθαν ὅτι ἦταν γυμνοί.

3. Βλ. Μαθήματα 39ο καὶ 40ό.

»Διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς γυμνωθέντες τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς», ἐξαιτίας τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς ἀπογυμνωθέντες ἀπὸ τὴν ἄνωθεν ροπή, ἀπὸ τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ, «αἰσθησιν λαμβάνουσι καὶ τῆς αἰσθητῆς γυμνότητος», ἀποκοτῶν καὶ τὴν αἰσθησὶν ὅτι ἦσαν γυμνοί, ὅτι δὲν φοροῦσαν ροῦχα, «ἵνα διὰ τῆς καταλαβούσης αὐτοὺς αἰσχύνῃς γινῶσιν ἀκριβῶς εἰς οἷον αὐτοὺς ὀλισθόν ἡγάγε τὸ παραβῆναι τὴν ἐντολὴν τοῦ Δεσπότου», ὥστε μὲ τὴν ντροπὴ πού τοὺς κατέλαβε νὰ γνωρίσουν ἀκριβῶς σέ τί ὀλίσθημα, σέ ποιό σημεῖο πώσεως τοὺς ὀδήγησε ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου.

Λοιπὸν, πρῶτα δὲν ἦσαν γυμνοί. Τό λέγαμε σ' ἓνα περασμένο μάθημα αὐτό, ὅτι οἱ πρωτόπλαστοι δὲν ἦσαν γυμνοί, γιατί ἦσαν ντυμένοι μὲ θεία δόξα.⁴ Αὐτὴν τὴ δόξα τώρα τὴ χάνουν. Πράγματι, ἀνοίγουν τὰ μάτια τοὺς καὶ βλέπουν τί ἔχασαν. Προσέξτε· βλέπουν τί ἔχασαν! Τό ἴδιο παθαίνει καὶ ἓνα παιδί, πού μέχρι νὰ χάσει τὴν ἀπλότητά του, τὴν ἀγνότητά του, δὲν ἀντιλαμβάνεται ὅτι κρατᾷ ἓνα θησαυρό. Τότε μόνο καταλαβαίνει ὅτι εἶχε ἓναν θησαυρό, ὅταν τὸν χάσει. Καὶ ἐν προκειμένῳ σᾶς λέω ὅτι μόνο ὅταν χάσουμε τὴν ἀγνότητα, τὴν σωφροσύνη, τὴν καθαρότητα τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἀπὸ σαρκικά ἁμαρτήματα καταλαβαίνουμε τί χάσαμε. Μέχρι νὰ τό χάσουμε δὲν τό ἐκτιμοῦμε αὐτό· μετὰ ὅμως τό ἐκτιμοῦμε καὶ ὀδυρόμαστε. Τότε, θὰ λέγαμε, ἀνοίγουν τὰ μάτια μας καὶ βλέπουμε τί εἶχαμε καὶ τί δὲν ἔχουμε τώρα. Εἶναι σπουδαῖο.

4. Βλ. π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, *Ἡ Γένεσις, Τόμ. Γ', Μαθήματα 33ο καὶ 34ο*, ἐκδ. Ἱ.Μ.Κομνηνείου, Στόμιον Λαρίσης 2019.

Πραγματικά, ἦταν αὐτή ἡ δόξα πού τούς περιέβαλλε, λέει ὁ ἱερός Χρυσόστομος· δέν ἦταν γυμνοί. «οὐδὲ γὰρ ἦσαν γυμνοί· ἡ γὰρ ἄνωθεν δόξα παντὸς ἱματίου μᾶλλον αὐτοὺς περιέσκεπε ... τὸ ἱμάτιον ἐκεῖνο τὸ καινὸν καὶ παράδοξον, τὸ τῆς δόξης λέγω»· οὔτε ἦσαν γυμνοί, γιατί ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ τούς σκέπαζε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔνδυμα ... τὸ ἔνδυμα ἐκεῖνο τὸ καινούργιο καὶ περίεργο, αὐτό τὸ τῆς θείας δόξης ἐννοῶ. «Οἱ γὰρ τοσαύτῃ δόξῃ περιεσταλμένοι, νῦν φύλλα συκῆς ῥάπτουσι, καὶ ποιοῦσιν ἑαυτοῖς περιζώματα»⁵. Αὐτοί πού ἦταν μέ τόση δόξα ντυμένοι, τώρα ράβουν φύλλα συκῆς καὶ φτιάχνουν γιὰ τούς ἑαυτούς τους ἐνδύματα, πρόχειρο ντύσιμο.

Βέβαια δέν τό ἐξαντλῶ τό θέμα, γιατί θά ἔρθουμε πάλι στό σημεῖο αὐτό μετὰ τὴν παράβαση, ὅταν θά ἀκούσουν τὴν φωνή τοῦ Θεοῦ, θά φοβηθοῦν, θά κρυφτοῦν καὶ θά φροντίσουν νά κάνουν αὐτὴν τὴν πρόχειρη στολή ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς συκῆς. Αὐτό θά τό δοῦμε ἀργότερα, ἴσως τοῦ χρόνου, πρῶτα ὁ Θεός.

Ὅπως ἀντιλαμβάνεσθε, τὰ θέματα αὐτὰ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλα, ἀνθρωπολογικά, περιέχουν χριστιανική ἀνθρωπολογία καὶ δείχνουν τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος, τί ἦταν, τί ἔγινε καὶ τί πρέπει νά γίνηι. Γιὰ τό τί πρέπει νά γίνουμε, ὁ δείκτης, τὸ πρότυπό μας, σᾶς τό ἔχω πεῖ σ' ἓνα παλαιό μάθημα, εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ νέος Ἀδάμ.⁶

Ἀλλὰ γιατί αἰσθάνθηκαν ντροπὴ οἱ πρωτόπλαστοι;

5. Εἰς τὴν Γένεσιν, Ὁμιλία IC', PG 53, 131.

6. Βλ. π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, *Ἡ Γένεσις, Τόμ. Γ', Μάθημα 31ο*, ἐκδ. Ἱεράς Μονῆς Κομνηνείου, Στόμιον Λαρίσης 2019.

Ἦδη τό εἶπαμε. Ὁ λόγος ἦταν γιά νά τούς παρακινήσει νά καταλάβουν ὅτι κάτι ἔχασαν. Ἄραγε ὑπάρχουν μέλη τοῦ σώματος γιά τά ὁποῖα μπορούμε –προσέξτε αὐτό τό σημεῖο– νά ντρεπόμαστε; Ἀσφαλῶς ὄχι. Ἄς λάβουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δέν θά ὑπάρχει κοινός ἱματισμός, σάν κι αὐτόν πού φορᾶμε, ἀλλά ἡ ἀρχαία στολή, ἡ στολή ἡ πρώτη.

Αὐτήν ἀναφέρει στήν παραβολή τοῦ ἀσώτου ὁ Κύριος. «*Ἐξενέγκατε τήν στολήν τήν πρώτην*»⁷ λέει ἐκεῖ, καί ἐννοεῖ τοῦ Βαπτίσματος. Ξέρετε τί εἶναι ἡ στολή τοῦ Βαπτίσματος; Εἶναι ἐκείνη ἡ στολή τῶν πρωτοπλάστων. Ἀλλά δέν τή βλέπουμε. Εἶναι θεοῦφαντη στολή, εἶναι ἡ θεία δόξα. Δέν τήν βλέπουμε· ἀκριβῶς ὅπως δέν ἔβλεπαν τή θεία δόξα οἱ ἄνθρωποι στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ Χριστός στό Θαβώρ δέν πῆρε κάποια θεία δόξα γιά νά τή δείξει στούς τρεῖς μαθητές, ἀλλά ἄνοιξε τά μάτια τους γιά νά δοῦν τή δόξα πού εἶχε πάντα. Ἔτσι λοιπόν κι ἐμεῖς, ἔχουμε τή θεία δόξα. Θέλετε νά σᾶς τή δείξω;

Οἱ ἅγιοι –πού δέν λερώνουν τό σῶμα τους καί τήν ψυχή τους μέ ἁμαρτίες– διατηροῦν αὐτήν τή θεοῦφαντη στολή, καί γι' αὐτό τά ζῶα τούς εὐλαβοῦνται, ὅπως κάποτε τόν Ἀδάμ· γι' αὐτό, κατά κανόνα, τά ἄγρια θηρία δέν κατασπαράζουν ἁγίους. Μάλιστα στό βιβλίο τῆς *Ἀποκαλύψεως* μία ἀπειλή ἐναντίον ἐκείνων πού παραβαίνουν τό θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι καί τά ἄγρια θηρία.⁸ Ἔτσι, τά ἄγρια θηρία ἔχουν μιά εὐλάβεια ἀπέναντι σ' αὐτήν τή θεοῦφαντη στολή. Naί, παιδιά· εἶναι

7. Λουκᾶ 15, 22.

8. Βλ. Ἀποκ. 6, 8.

καταπληκτικό. Ὁ Ἀδάμ μποροῦσε νά ἀγγίζει ὅλα τὰ ζῶα, χωρίς νά παθαίνει ἀπολύτως τίποτα, καί τὰ ζῶα τοῦ ὑποτάσσονταν.

Ὡστε λοιπόν αὐτήν τή στολή θά ξαναπάρουμε, ἢ μᾶλλον τήν ἔχουμε πάρει ἤδη, ἀλλά τή λερώνουμε καθημερινά. Γι' αὐτό ἔχουμε τό μυστήριο τῆς Ἑξομολογήσεως. Ἡ Ἑξομολόγηση εἶναι τό καθαριστήριο αὐτῆς τῆς στολῆς. Πηγαίνουμε, ἐξομολογούμαστε καί καθαρίζουμε αὐτήν τή θεοῦφαντη στολή. Πῶς λοιπόν κάποιοι τήν ἀπαξιώνουν καί λένε ἔ, καί τί εἶναι ἡ Ἑξομολόγηση;... Αὐτό εἶναι ἡ Ἑξομολόγηση. Βέβαια, δέν εἶναι μόνον αὐτό, ἀλλά εἶναι καί αὐτό ἡ Ἑξομολόγηση.

Ἀκόμη, παρατηροῦμε καί τό φαινόμενο τῆς ντροπῆς. Τό μικρό παιδί, ξέρετε, τό πολύ μικρό παιδί, δέν ντρέπεται· ὅμως, μόλις ἀρχίσει νά μεγαλώνει, ἀρχίζει νά ἔχει τό αἶσθημα τῆς ντροπῆς γιά κάποια μέλη τοῦ σώματός του. Γιατί ἄραγε; Ἐξ ἐνστίκτου ἀναπτύσσεται αὐτό. Γιατί ὅμως;

Ὅταν ὁ Ἀδάμ καί ἡ Εὐά ἀμάρτησαν παραβαίνοντας τήν ἐντολή, ὁ Θεός ἔβαλε τήν ντροπή μέσα τους γιά ὀρισμένα μέλη τοῦ σώματος, ὥστε νά ἀφυπνίζουν τή συνείδηση ὅτι κάποια παράβαση ἔχει γίνει. Βέβαια ἡ παράβαση σημειώθηκε στούς προγόνους μας· ἀλλά καί σ' ἐμᾶς μπορεῖ νά συμβεῖ αὐτή ἡ παράβαση, καί μάλιστα ἀκριβῶς σ' ἐκεῖνα τὰ σημεῖα στά ὁποῖα πρέπει νά διατηροῦμε τό σχῆμα τῆς ντροπῆς, τό κάλυμμα.

Δέν ὑπάρχουν βεβαίως ὀντολογικῶς ἄτιμα μέλη, δηλαδή μή τίμια. Τή λέξη τήν παίρνω ἀπό τόν ἀπόστολο Παῦλο, ὁ ὁποῖος μιλάει γιά τίμια καί ἄτιμα μέλη,

εὐσχημα καὶ *ἄσχημα*.⁹ Ποιά εἶναι τὰ *τίμια* μέλη; Τὰ μάτια, τὰ αὐτιά, τὰ χέρια. Τὰ *ἄτιμα*; Εἶναι ἐκεῖνα πού καλύπτουμε. Τὰ λέει *ἄτιμα* μέ τὴν ἔννοια ὅτι δέν ἔχουν τιμή. Ἀλλά αὐτὴ ἡ κατάσταση ἐπῆλθε μετὰ τὴν πώση τῶν πρωτοπλάστων γιὰ τὸν λόγο πού σᾶς ἐξήγησα· γιὰ νὰ μᾶς ὑπενθυμίξει, ὅπως μᾶς εἶπε ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὅτι ἔχουμε παραβεῖ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ. Καί ἐκεῖ ἀκριβῶς ὑπάρχει μιά εὐαισθησία, πού μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἁμαρτήσῃ, ἀλλά μέ τὴν ντροπὴ προστατεύεται ταυτοχρόνως. Ὑπάρχει λοιπόν ἡ προστασία τῆς σωφροσύνης ἀφενός, καὶ ἀφετέρου ἡ ὑπενθύμιση στὸν κάθε ἄνθρωπο ὅτι εἶναι ἁμαρτωλός.

Ἐδῶ βέβαια θὰ μποροῦσα νὰ κάνω μιά παρέκβαση καὶ νὰ ρωτήσω: *καὶ ἐκεῖνοι πού ξεγυμνώνονται καὶ δέν ντρέπονται;*

Ἄ, ξέρετε, εἶναι πάρα πολὺ χαρακτηριστικό τό νὰ ποδοπατοῦμε κάποτε ἐκεῖνο πού ὁ Θεός ἔχει βάλει ἔμφυτα μέσα μας. Μήπως ἡ συνείδηση δέν εἶναι ἔμφυτη; Μήπως ἡ συνείδηση δέν εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ; Δέν μᾶς ἐλέγχει ὅταν κάνουμε μιά ἁμαρτία;

Κάποτε κάποιος ἄνθρωπος, καὶ μόνο ἐπειδὴ μίλησε κάπως ἄσχημα στὸν ἀδελφό του, ἐσπευσμένα μοῦ τηλεφώνησε, ἐνῶ ἐγὼ ἀκόμα δέν εἶχα τελειώσει ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, καὶ μοῦ εἶπε: *Μέ συγχωρεῖτε πού σᾶς ἐνόχλησα· ἀλλά δέν αἰσθανόμουν καλά!* Καὶ δέν ἦταν τίποτα τό φοβερό. Εἶδατε ὅμως; ἡ συνείδηση διαμαρτυρήθηκε, καὶ ἤθελε νὰ ἡσυχάσῃ. Ἐκεῖνος πού τώρα καταφέρει νὰ *καυτηριάσῃ* –κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ

9. Βλ. Α΄ Κορ. 12, 22-26. Ρωμ. 12, 4-5. Πρβλ. Ρωμ. 9, 21. Β΄ Τιμ. 2, 20-21.

ἀποστόλου Παύλου—¹⁰ τήν συνείδησή του, δέν σημαίνει ὅτι ἡ συνείδησή του δέν τόν ἐλέγχει, ἀλλά αὐτός κατάφερε νά τήν νεκρώσει.

Τό ἴδιο πράγμα συμβαίνει καί ἐδῶ μέ τή γύμνωση. Ὁ ἄνθρωπος πού ξεγυμνώνεται χωρίς νά ντρέπεται σημαίνει πώς κατάφερε νά ξεριζώσει ἀπό μέσα του τήν ντροπή. Ἔτσι, πολλές φορές ρωτᾶμε ἕναν ἄνθρωπο: *Παιδάκι μου, ἔκανες αὐτό κι ἐκεῖνο, καί δέν ντρέπῃ;*... Δέν ντρέπεται. Καί δέν ντρέπεται γιατί ὅπως καυτηριάζεται ἡ ἔμφυτη συνείδηση, καυτηριάζεται καί ἡ ἔμφυτη ντροπή, καταστρέφεται. Γι' αὐτό στήν ἐποχή μας ξεγυμνώνονται οἱ ἄνθρωποι, καί ἔχουμε τό φαινόμενο τοῦ γυμνισμοῦ καί τόσα ἄλλα.

Μάλιστα, τελευταῖα, κάποιοι γυμνιστές, ἐδῶ στήν Ἑλλάδα, πῆραν τήν ἐπωνυμία *οἱ πρωτόπλαστοι!*... Μά οἱ πρωτόπλαστοι ἔσπευσαν νά ντυθοῦν! Δέν μποροῦν λοιπόν κάποιοι νά λένε *εἴμαστε οἱ πρωτόπλαστοι*, γιατί ἀπλούστατα οὔτε θεία δόξα ἔχουν νά τοὺς περιβάλει, οὔτε τίποτα... οἱ ταλαίπωροι ἄνθρωποι, πού τά ἔχουν ὅλα ποδοπατήσει καί ὅλα ἰσοπεδώσει!

Ἄς προσέξουμε τώρα τό ἐπόμενο σημεῖο. Λέει ὁ ἱερός Χρυσόστομος: *«Καὶ ἔφαγον, καὶ διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, οὐ περὶ τῶν αἰσθητῶν ὀφθαλμῶν φάσκουσα (ἢ Γραφή), ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ διάνοιαν αἰσθήσεως.»*¹¹. Ἄνοιξαν τά μάτια τῆς ψυχῆς, τά μάτια τῆς διανοίας τους.

Ξέρετε τί σημαίνει αὐτό; Ἐδῶ θέλω νά προσέξετε.

10. Βλ. Α' Τιμ. 4, 2.

11. *Εἰς τὴν Γένεσιν*, Ὁμιλία IC', PG 53, 131.

Αυτό σημαίνει πώς άρχισε ό άνθρωπος, άρχισαν οί πρωτόπλαστοι νά βλέπουν διπλά! Τά μάτια αυτά πού είχαν, τοῦ σώματος τά μάτια, έξακολουθοῦσαν νά βλέπουν όπως έβλεπαν· δέν έγινε καμμία μεταβολή στόν άμφιβλιστροειδή τους ή κάπου αλλοῦ. Τώρα όμως άνοίγουν κάποια άλλα μάτια· στή διάνοια· ή, καλύτερα, στή φαντασία. Έκείνα, τά άλλα μάτια, βλέπουν διαφορετικά. Συνεπώς έχουμε τώρα δύο ειδών μάτια· τά άπ' έξω, τά σωματικά, καί τά από μέσα, τά νοητά. Αλλά, έχοντας δύο ζευγάρια μάτια, παθαίνουμε μιά άρρώστια, πού λέγεται *διπλωπία*· βλέπω διπλά, γιατί δέν είναι στόν ίδιο άξονα τά από μέσα μάτια μέ τά άπ' έξω.

Είχα κάνει μιά έγχείρηση πρόπερσι στό ένα μου μάτι, άν θυμάστε, καί έβλεπα διπλά τά αντικείμενα, γιατί σέ σχέση μέ τόν άξονα τοῦ άλλου ματιοῦ, ύπρχε μιά μετακίνηση. Έτσι, βλέπουμε διπλά όταν χαλάσει ή όμοαξονικότητα τών όφθαλμῶν.

Αλλά τί σημαίνει στήν πραγματικότητα βλέπω διπλά; Σημαίνει ότι αλλιώς βλέπω τά πράγματα μέσα μου καί αλλιώς τά βλέπουν τά μάτια μου. Πολύ άπλό. Προσέξτε.

Λέει ό άγιος Ίσαάκ ό Σύρος: Τί είναι άπλότητα; Απλότητα είναι τά σχήματα πού βλέπεις νά τά έννοεῖς όπως τά βλέπεις. Καί τί είναι άπουσία άπλότητας; Άλλα νά βλέπεις καί άλλα νά έννοεῖς.¹²

Έχετε προσέξει ότι πολλές φορές οί άνθρωποι φτιάχνουν διάφορα σχήματα αίσχρά; Εκείνος πού δέν ξέρει τίποτα τό αίσχρό, βλέπει τά σχήματα αυτά, καί

12. Βλ. *Φιλοκαλία τών νηπτικῶν καί άσκητικῶν, Λόγοι Άσκητικοί, Έπιστολή Δ΄*, 46, ΕΠΕ 8Γ, 384.

δέν καταλαβαίνει κάτι άλλο· τά βλέπει καί σοῦ λέει: αὐτό εἶναι αὐτό. Δέν βλέπει τίποτε άλλο ἀπό αὐτό πού εἶναι. Ὁ πονηρός ὁμως ἄλλο βλέπει καί ἄλλο ἐννοεῖ. Πῶς βλέπει αὐτός; Βλέπει διπλά· ἔχει διπλωπία, ἔχει πνευματική διπλωπία.

Ἄλλά τό πράγμα δέν εἶναι μόνον ἐδῶ· τό δυστύχημα εἶναι ὅτι αὐτό συναντᾶται σέ ὅλες τίς πράξεις τῆς ζωῆς μας. Ἀπό τότε, παιδιά, πού ἀνοίχθηκαν τά μάτια τῶν πρωτοπλάστων, οἱ ἀπόγονοί τους, ὅλοι ἐμεῖς, βλέπουμε τό σύμπαν διπλό. Ξέρετε τί σημαίνει αὐτό; Βλέπουμε τό σύμπαν καί καλό καί κακό. Ἐπειδή βλέπουμε τό σύμπαν διπλό – ἂν διαβάσετε καί ἄλλα βιβλία, θά τό μάθετε αὐτό– ἄλλος τό βλέπει καλό κι ἄλλος τό βλέπει κακό· ἢ μᾶλλον ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος τό βλέπει καί καλό καί κακό. Ἔτσι, δημιουργήθηκε μέσα μας ἕνας φακός θά λέγαμε, πού μ' αὐτόν ἐξηγοῦμε ὅλα τά πράγματα τοῦ κόσμου. Ὁ φακός αὐτός λέγεται *διαρχία*. Ἔτσι, ὅλα τά φιλοσοφικά συστήματα βλέπουν τό σύμπαν διαρχικό. Καί τόν ἄνθρωπο βλέπουν διαρχικό, δηλαδή καί καλό καί κακό.

Ἀκοῦστε ἕνα παράδειγμα. Βλέπουμε ἕνα τριαντάφυλλο μέ τό στέλεχός του, τό κοτσάνι, πού ἔχει ἀγκάθια. Λέει κάποιος: *Γιά κοίταξε... καί τά τριαντάφυλλα ἔχουν ἀγκάθια!...* Ἄλλος λέει: *Γιά κοίταξε... καί τά ἀγκάθια βγάζουν τριαντάφυλλα!...* Βλέπουμε καί τά δύο. Μήπως λοιπόν τό ἕνα τό ἔκανε κάποιος ἀγαθός θεός καί τό ἄλλο τό ἔκανε κάποιος ἄλλος, κακός θεός;

Καί πράγματι· τά φιλοσοφικά διαρχικά συστήματα λένε ὅτι τά πνεύματα τά ἔχει κάνει ἕνας ἀγαθός θεός· τά σώματα ὁμως, τήν ὕλη, τήν ἔχει κάνει ἕνας κακός

θεός. Κι αυτό δέν συμβαίνει μόνο στό σύμπαν, ἀλλά συμβαίνει καί στόν ἄνθρωπο, ἀνθρωπολογικά, ὄχι κοσμολογικά. Ὁ ἄνθρωπος, ὁμοίως, ὁρᾶται διαρχικά. Ὁ Πλάτων βλέπει διαρχικά τό ἴδιο κι ὅλοι οἱ φιλόσοφοι. Ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἔργο ἐνός ἀγαθοῦ θεοῦ, ἐνῶ τό σῶμα του εἶναι ἔργο ἐνός κακοῦ θεοῦ, ἀποτελώντας φυλακή τῆς ψυχῆς, καί οὕτω καθ' ἑξῆς.¹³

Τί σημαίνει τοῦτο; Σημαίνει ὅτι μέσα στήν ὑπαρξή μας κάτι ἔσπασε –δέν ὑπάρχει οὔτε διπλό σύμπαν οὔτε διπλός ἄνθρωπος– καί γι' αὐτό βλέπουμε διπλά. Δηλαδή *διηνοίχθησαν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί*, καί πάθαμε αὐτήν τήν ἀρρώστια, ὅπως σᾶς ἐξήγησα, τῆς διπλωπίας. Καί εἶναι πάρα πολύ χαρακτηριστικό.

Ρωτήθηκε κάποτε ὁ Κύριος πότε ἔρχεται μέσα μας ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ –εἶναι ἀπό τά λεγόμενα *Λόγια τοῦ Κυρίου*, πού διασώζει ὁ ἅγιος Κλήμης Ρώμης– κι ὁ Κύριος ἀπάντησε: *ὅταν τό μέσα εἶναι ἴδιο μέ τό ἔξω*.¹⁴

13. Κατά τόν Πλάτωνα, ἡ ψυχή μπορεῖ νά φύγει ἀπό τόν κόσμο τῶν ἰδεῶν καί νά εἰσέλθει στόν κόσμο τῶν αἰσθητῶν μέσω τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἀπό ἐκείνη τήν στιγμή τό σῶμα ἰσοῦται μέ *σημα*, τάφο, φυλακή τῆς ψυχῆς. Γι' αὐτό καί ἡ ψυχή ἐπιδιώκει συνεχῶς τήν φυγή της ἀπό τό σῶμα (*Γοργίας* 493.a.3-3: «καί ἡμεῖς τῷ ὄντι ἴσως τέθναμεν· ἤδη γάρ του ἔγωγε καί ἤκουσα τῶν σοφῶν ὡς νῦν ἡμεῖς τέθναμεν καί τό μὲν σῶμά ἐστιν ἡμῖν σημά...»).

14. «Ἐπερωτηθεὶς γάρ αὐτὸς ὁ Κύριος ὑπό τινος, πότε ἦξει αὐτοῦ ἡ βασιλεία, εἶπεν· "Ὅταν ἔσται τὰ δύο ἓν, καί τὸ ἔξω ὡς τὸ ἔσω, καί τὸ ἄρσεν μετὰ τῆς θηλείας, οὔτε ἄρσεν οὔτε θῆλυ". Τὰ δύο δὲ ἓν ἐσιν, ὅταν λαλῶμεν ἑαυτοῖς ἀλήθειαν, καί ἐν δυοὶ σώμασιν ἀνυποκρίτως εἴη μία ψυχή. Καὶ τὸ ἔξω ὡς τὸ ἔσω, τοῦτο λέγει τὴν ψυχὴν λέγει τὸ ἔσω, τὸ δὲ ἔξω τὸ σῶμα λέγει. Ὅν τρόπον οὖν σου τὸ σῶμα φαίνεται, οὕτως καὶ ἡ ψυχή σου δηλὸς ἔστω ἐν τοῖς καλοῖς ἔργοις.» (*Κεφ. IB', PG 1, 345B, 348A*)

Βέβαια ἐκεῖ ἐννοοῦσε κάτι ἄλλο, μέ τήν ἐρμηνεία πού κάνει ὁ ἅγιος Κλήμης· ἀλλά θά μπορούσαμε νά ποῦμε, χωρίς καθόλου νά πέφτουμε ἔξω, ὅτι τότε ἔρχεται ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ μέσα μας, ὅταν δέν ὑπάρχει διαφορά στό μέσα καί στό ἔξω, δέν ὑπάρχει διπλωπία. Γι' αὐτό ὁ Χριστός πῆρε ἓνα παιδάκι καί εἶπε: *Ἐάν δέν γίνετε σάν τά παιδιά, δέν μπαίνετε στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ*· δηλαδή, ἂν δέν θεραπεύσετε τήν διπλωπία σας, δέν μπαίνετε στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.¹⁵

Ὡστε λοιπόν εἶναι πολύ σημαντικό σημεῖο ἐκεῖνο τό «καί διηγοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί»... τρομερό! Γι' αὐτό θά ἦταν εὐχῆς ἔργον –καί θά παρακαλέσω νά εὐγνωμονεῖτε τούς γονεῖς σας ἔάν σᾶς προστατεύουν– νά μή μάθετε βρώμικα πράγματα, ὅσο μπορείτε, γιά νά μήν ἀνοίξουν τά μάτια σας στήν ἁμαρτία. Νά ἔχετε τήν ἐν Χριστῷ ἀπλότητα, αὐτήν πού δυστυχῶς μᾶς λείπει, χωρίς τήν ὁποία παύουμε πιά νά εἴμαστε παιδιά.

Ἰδιαίτερα μάλιστα τά σημερινά παιδιά, ἀγόρια καί κορίτσια, εἶναι ἔτοιμα νά ἀποβάλουν αὐτήν τήν ἀπλότητα, γιά νά δείξουν ὅτι μεγάλωσαν! Θά τούς λέγαμε: Μπορεῖς νά μεγαλώσεις, δέν σέ κρατάει κανένας, καί στό ἀνάστημα καί στή γνώση καί στή σοφία σου·

15. Βλ. *Ματθ.* 18, 3. *Μάρκ.* 10, 15. *Λουκᾶ* 18, 17. Ἀλλά διευκρινίζει ὁ ἀπόστολος Παῦλος καί λέει: «*Ἀδελφοί, μὴ παιδιά γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε.*» (Α΄ Κορ. 14, 20). Καί ὁ ἱερός Χρυσόστομος συμπληρώνει: «*Διό παρακαλῶ, τὴν παιδικὴν ταύτην διάνοιαν ἀφέντες, τῶν οὐρανῶν ἐπιλαβόμεθα. Καὶ γὰρ ἄνδρας ἡμᾶς ὁ Χριστὸς εἶναι βούλεται, ἄνδρας τελείους... Νηπιάσωμεν τοίνυν τῇ κακίᾳ, καὶ τὴν πονηρίαν φυγόντες, τῆς ἀρετῆς ἐπιλαβόμεθα, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν.*» (PG 58, 724).

πρόσεξε μόνο νά ἔχεις ἀπλότητα καρδιᾶς. Καί θά τήν ἔχεις τήν ἀπλότητα ὅταν δέν ἀνοιχθεῖς στό πέλαγος τῶν ἁμαρτιῶν καί τῶν παθῶν. Μπορεῖ βέβαια, ὡς ἄνθρωπος πού ζεῖς σέ μιά διεφθαρμένη κοινωνία, νά βλέπεις κάποια σχήματα· δέν θά σέ πειράζουν ὁμως· θά ξέρεις ὅτι αὐτά εἶναι βρώμικα, ἀλλά δέν θά σέ πειράζουν. Καθόλου δέν θά σέ πειράζουν· θά τά παραβλέπεις, θά τά βάζεις στήν ἄκρη.

Γι' αὐτό, παιδιά, ἄν οἱ γονεῖς σας σᾶς κρατοῦν νά μή ξυπνήσετε –νά τό πῶ μ' αὐτή τήν ἔκφραση– δηλαδή νά μήν ἀνοίξουν τά μάτια σας, ἀγαθό ἔργο ἐπιτελοῦν, παιδαγωγικό. Μήν τούς κακίζετε λοιπόν καί μή διαμαρτύρεστε καί λέτε ὅτι θέλετε τήν ἐλευθερία σας. Ἡ ἐλευθερία αὐτή δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μιά προσπάθεια νά ἀνοίξουν –μέ συγχωρεῖτε γιά τή διατύπωση· δέν μοῦ ξεφεύγει– νά ἀνοίξουν τά στραβά μας!... Ἔτσι τό λένε. Δέν λένε ἄνοιξε τά μάτια σου, ἀλλά ἄνοιξε τά στραβά σου! Γι' αὐτό λέμε στραβά· γιατί τότε βλέπουμε στραβά, ἀλλήθωρα!

Ὅπως θά δοῦμε, ὁ Ἀδάμ δέν εἶχε οὔτε φαντασία οὔτε ὑποσυνείδητο. Θά τό δοῦμε αὐτό τοῦ χρόνου, γιατί εἶναι ἓνα πολύ μεγάλο θέμα. Ὁ Ἀδάμ εἶχε μόνο νόηση καί συνείδηση. Μή σᾶς ἐκπλήσσει καθόλου αὐτό. Ὅπως καί ὁ ἄνθρωπος Ἰησοῦς, δέν εἶχε οὔτε φαντασία οὔτε ὑποσυνείδητο. Τό ὑποσυνείδητο εἶναι ὁ χῶρος τῶν ἀπωθημένων ἐνοχῶν μας. Ἐφόσον δέν εἶχε πέσει ὁ Ἀδάμ, δέν θά ὑπῆρχε τέτοιος χῶρος ἀπωθημένων ἐνοχῶν. Ἀλλά αὐτό εἶναι πολύ-πολύ σπουδαῖο θέμα, πού τό ἀφήνουμε γιά τοῦ χρόνου, πρῶτα ὁ Θεός, γιά νά κάνουμε μιά διεξοδική ἀνάλυση.

Ἔτσι, ὅπως καταλαβαίνετε, θά πρέπει νά κάνουμε τό πᾶν γιά νά ἀποκτήσουμε αὐτήν τήν ἐν Χριστῷ ἀπλότητα.

Ἐρχόμαστε τώρα σ' ἓνα ἄλλο σημεῖο τοῦ διαλόγου, τό τελευταῖο.

Εἶπα *τελευταῖο*· ἀλλά ὅσο σκάβεις, τόσο βρίσκεις! Εἰλικρινά, κάθε φορά δέν μπορῶ νά ξεκολλήσω εὐκολα ἀπό ἓνα χωρίο τῆς *Γενέσεως*, ὅπως εἶδατε σέ τόσα μαθήματα. Κι ἂν ἀκόμα ψάξει κανεῖς, ἂν ἀνατρέξει σέ ὅλη τή βιβλιογραφία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, θ' ἀνακαλύψει ἀτελείωτα πράγματα... ἀτελείωτα!

Ὡστόσο, ἄς προχωρήσουμε σ' αὐτό πού εἶπε ὁ διάβολος στούς πρωτοπλάστους: «*καί ἔσσεσθε ὡς θεοί*», καί θά γίνετε σάν θεοί, ἐάν δοκιμάσετε ἀπό τόν καρπό τούτου τοῦ δένδρου. Βέβαια ὁ διάβολος γνώριζε, ἀπό δική του πεῖρα, ὅτι δέν θά ἦταν δυνατόν ποτέ νά κατακτηθεῖ ἀπό τούς πρωτοπλάστους ἡ θεία οὐσία. Διότι τί καθιστᾷ τόν Θεό Θεόν; ἡ θεία οὐσία. Ἀλλά τουλάχιστον νά ἀποκτήσουν μία ἰσοθεΐα, πού ὁ διάβολος εἶχε ἐπιχειρήσει νά τήν ἀποκτήσει, ἀλλά ξέπεσε.¹⁶

Ὡστόσο, ἐπειδή ὁ διάβολος ξέπεσε καί ἐπειδή φθονεῖ τόν ἄνθρωπο, θέλει νά τόν ἐλκύσει νά παραβεῖ τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, μέ τό δόλωμα τῆς ἰσοθεΐας, γιά νά πέσει καί ὁ ἴδιος. *Νά μήν εἶμαι ἐγώ μόνο πεσμένος*, λέει ὁ διάβολος, *νά εἶσαι καί ἐσύ πεσμένος!*... Εἶναι ἡ ψυχολογία τοῦ φθονεροῦ.

Ὁ ἱερός Χρυσόστομος βάζει στό στόμα τῆς Εὕας τά ἐξῆς λόγια: «*Εἰ καί εἰς βρωσιν καλὸν τὸ ξύλον, καί*

16. Βλ. *Ἠσ.* 14, 12-16. *Ἀποκ.* 12, 7-9.

τοὺς ὀφθαλμοὺς οὕτω τέρπειν δύναται, καὶ ὠραιότης τίς ἐστὶν ἄφατος ἐν αὐτῷ, παρέχει δὲ ἡμῖν ἢ τούτου μετάληψις καὶ τὴν ἀνωτάτω τιμὴν, καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν τῷ Δημιουργῷ ἔξομεν, τίνος ἔνεκεν οὐ μεταληψόμεθα τούτου;»¹⁷. Ἄν εἶναι ὠραῖος αὐτός ὁ καρπὸς στή βρώση καὶ μπορεῖ νὰ τέρπει τὰ μάτια σου καὶ ἔχει ἀνείπωτη ὠραιότητα, γιατί νὰ μὴν τὸν δοκιμάσουμε, καὶ νὰ ἔχουμε τὴν ἴδια ἀξία μέ τὸν Δημιουργό; Εἶδατε; «καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν τῷ Δημιουργῷ ἔξομεν;»! Δηλαδή ἰσοθεΐα! Ὅ,τι εἶσαι ἐσύ, θά εἶμαι κι ἐγώ! Δέν θά εἶμαι ἐγώ κατώτερός σου· ἐγώ τώρα θά εἶμαι ἴσος μ' ἐσένα, τὸν Θεό!...

Ὡστε λοιπόν, παιδιά, κεντρικό σημεῖο τῆς ὅλης παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ στάθηκε αὐτό τό σημεῖο· ἡ ἰσοθεΐα. Θά τό πῶ ἄλλη μιά φορά: ἡ ἰσοθεΐα ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος! Ἐάν σᾶς ρωτήσουν τί εἶναι τό προπατορικό ἁμάρτημα, νὰ ἀπαντήσετε: ἡ ἰσοθεΐα· αὐτό πού λέμε αὐτοθέωση, ἡ αὐτονομία. Τί θά πεῖ αὐτοθέωση; Θά γίνω θεός μόνος μου· αὐτο-θέωση. Τί θά πεῖ αὐτονομία; Δέν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ τὸν Θεό· θά εἶμαι μόνος μου. Τό ἀντίθετο εἶναι ἡ ἐτερονομία· θά ἐξαρτῶμαι ἀπὸ τὸν Θεό. Ὅχι! ἐγώ θά εἶμαι αὐτόνομος· δέν θά ἐξαρτῶμαι ἀπὸ τὸν Θεό. Εἶναι ἡ χειραφέτηση· θά χειραφετηθῶ ἀπὸ τὸν Θεό· δέν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ τὸν Θεό.

Ἀλλά αὕτη ἡ αὐτονομία δέν εἶναι μόνο στόν ἄνθρωπο· εἶναι καὶ στά τοῦ ἀνθρώπου, σέ ὅσα δηλαδή ἀφοροῦν στόν ἄνθρωπο, ὅπως εἶναι ἡ ἔννοια τῆς ἡθι-

17. Εἰς τὴν Γένεσιν, Ὁμιλία IC', PG 53, 129.

κῆς, ἡ ἔννοια τοῦ δικαίου, τοῦ ἁγίου, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ὠραίου, τοῦ ὠφελίμου, τοῦ οἰκονομικοῦ. Ἐάν ἔπρεπε νά ἀναλύσουμε αὐτά ἓνα-ἓνα, θά θέλαμε πολύ χρόνο· θά σᾶς πῶ ὅμως ἓνα-δύο ἀπ' αὐτά, ἐνδεικτικά.

Ἡ ἔννοια τοῦ ἁγίου, ἐπί παραδείγματι. Ὅπως θά ξέρετε, ὁ Πλωτῖνος ὁ φιλόσοφος –ἔζησε τόν 1ο αἰῶνα μετά Χριστόν– ἦταν, ὅπως λεγόταν, ὁ ἅγιος τῆς φιλοσοφίας, τῶν φιλοσόφων· θαυμάσιος ἄνθρωπος... ἀλλά δέν ἦταν Χριστιανός· εἶχε ἀγιότητα, ἀλλά χωρίς τόν Χριστό, χωρίς τόν Θεό. Τί εἶναι αὐτή ἡ ἀγιότητα; Αὐτόνομη. Ἔχουμε καί στωικούς φιλοσόφους, τῶν ὁποίων τά ἔργα εἶναι θαυμάσια· ὥστόσο ἔχουν αὐτόνομη ἀγιότητα.¹⁸

Ἔχουμε τό θέμα τοῦ ἀληθοῦς, τήν ἔννοια τοῦ ἀληθοῦς· τί εἶναι ἀλήθεια. Ὑπάρχει ἀλήθεια ἔξω ἀπό τήν ἀλήθεια; Μά τότε δέν εἶναι ἀλήθεια. Ἀναμφισβήτητα, γιατί ἡ ἀλήθεια εἶναι μία. Καί ὅμως, θέλουμε νά ἔχουμε ἀλήθειες ἔξω ἀπό τήν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, μία αὐτόνομη ἀλήθεια. Καί τί λέμε; Ὅπως ἐγώ καταλαβαίνω τήν ἀλήθεια...

18. Ἕνας τέτοιος ἦταν ὁ Σενέκας (4 π.Χ. - 65 μ.Χ.), Ρωμαῖος πολιτικός, ρήτορας, διδάσκαλος τοῦ Νέρωνα, δραματοουργός καί στωικός φιλόσοφος, ὁ ὁποῖος ἀκόμα καί στούς Χριστιανούς ἔγινε συμπαθής γιά τήν ἠθική διδασκαλία του καί γιά τό τέλος του ὡς μάρτυρα τῆς φιλοσοφίας. Γνωρίζουμε ὅτι οἱ Χριστιανοί τῶν πρώτων αἰώνων διάβαζαν τά ἔργα του μέ πολλή συμπάθεια. Ἕνας ἄλλος στωικός ἦταν καί ὁ Ἐπίκτητος (50-130 μ.Χ.), τοῦ ὁποῖου ἡ διδασκαλία εἶχε θρησκευτικό χαρακτήρα, ἴσως ἐπηρεασμένος ἀπό τόν Χριστιανισμό (Brun, 1965). Ἐπίκεντρο τοῦ ἐνδιαφέροντός του ὑπῆρξε ὁ ἄνθρωπος καί ἡ ἐκπαιδευτική ἀγωγή γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας (Τριαντάρη Σ. Α., 2005).

Ἔχουμε τό θέμα καί τοῦ ὠραίου. Ὑπάρχει ὠραῖο ἐξ ἀντικειμένου καί ἐξ ὑποκειμένου· ὅπως καί ἡ ἀλήθεια εἶναι ἐξ ἀντικειμένου καί ἐξ ὑποκειμένου. Τί θά πεῖ ἐξ ἀντικειμένου; Κάτι πού εἶναι ὠραῖο εἶναι ὠραῖο γιά ὅλους. Δέν μπορεῖ στά μάτια τά δικά σου νά φαίνεται ἄσχημο καί στά δικά μου νά φαίνεται ὁμορφο· κάτι συμβαίνει, κάτι χαλασμένο ὑπάρχει.

Γιά παράδειγμα, ἡ μουσική, ἡ σύγχρονη μουσική, πού εἶναι... φρίκη! Εἶναι ἡ τελετουργική αὐτή μουσική τῶν μαύρων, ἀπολίτιστο πράγμα... εἶναι φοβερό! Ὅ,τι νά πῶ, εἶναι φοβερό! Δαιμονίζει τούς ἀνθρώπους ἅμα ἀκοῦν καί χορεύουν αὐτήν τή μουσική. Ἄν μοῦ πεῖτε *λάθος κάνετε*, θά σᾶς ἀπαντοῦσα: *Μάλιστα· λάθος κάνετε!* Τί συμβαίνει ἐδῶ; Ποιά εἶναι ἡ ἀντίληψη περί τοῦ ὠραίου; Εἶναι σπασμένο πράγμα, γιατί ἐδῶ εἶναι ἡ δαιμονική ἀντίληψη περί τοῦ ὠραίου, δηλαδή ἡ αὐτόνομη ἀντίληψη, καί ὅχι ἡ ἀντίληψη περί τοῦ ὠραίου ὅπως ὁ Θεός τήν ἔβαλε ἔμφυτα μέσα στόν ἄνθρωπο, μέσα στή φύση τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτή ἔχει ἤδη διαστραφεῖ.

Ἐπίσης ἡ ἔννοια τοῦ ὠφελίμου ἔχει διαστραφεῖ. Πόσα πράγματα λέμε ὅτι εἶναι ὠφέλιμα, ἀλλά εἶναι βλαβερά... Μά εἶναι ἢ δέν εἶναι ὠφέλιμα; Ἐξαρτᾶται ἀπό τό πῶς τά βλέπουμε.

Ὅπως βλέπετε, ὅλα αὐτά εἶναι προϊόντα τῆς πώσεως τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ προπατορικοῦ δηλαδή ἁμαρτήματος. Σ' ὅλα αὐτά δηλαδή βλέπει κανεῖς νά ὑπάρχει μία διάσταση διαρχική. Βέβαια στό βάθος ὑπάρχει ἓνα ἀπομεινάρι τῆς ἀληθείας, δυνάμει τοῦ *κατ' εἰκόνα*. Ὡστόσο, ὅπως διαμορφώσαμε τόν ἑαυτό μας, ἔχουμε τήν

αυτόνομη αντίληψη τῶν πραγμάτων· γι' αὐτό καί ὑπάρχει μία διάσπαση μέσα στόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο.

Ἀπ' αὐτή τήν αὐτοθέωση, τόν ἀνθρωποκεντρισμό, δημιουργήθηκε ἓνα πλῆθος καταστάσεων· ἔχουμε τό πλῆθος τῶν οὐμανισμῶν. *Οὐμανιστής, οὐμανισμός*, παράγεται ἀπό τό λατινικό *homo*, πού θά πεῖ ἄνθρωπος· στά ἑλληνικά θά τό λέγαμε *ἀνθρωπισμός*. Τί εἶναι ὅλοι αὐτοί οἱ ἀνθρωπισμοί; Εἶναι φιλοσοφικοί ἀνθρωπισμοί, κοινωνιολογικοί ἀνθρωπισμοί, δηλαδή κοινωνιολογικές θέσεις, οἱ ὁποῖες ἀναπτύσσουν ἓναν ἀνθρωπισμό, καί λοιπά. Ὅλοι αὐτοί οἱ ἀνθρωπισμοί εἶναι προϋόντα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, γιατί ὅλοι εἶναι ἀνθρωποκεντρικοί· ἔχουν ὡς κέντρο τόν ἄνθρωπο, καί ὄχι τόν Θεό.

Ὑπάρχει ὅμως καί κάτι πιό φοβερό.

Ξέρετε ὅτι ὁ διάβολος κατάφερε καί ἔβγαλε τούς πρωτοπλάστους μέσα ἀπό τόν Παράδεισο. Ἦρθε ὁ Χριστός καί νίκησε τόν διάβολο. Φυσικά, ὁ διάβολος ὑπάρχει. Καί ὅσοι ἀκοῦν καί βλέπουν τόν Χριστό εἶναι νικητές τοῦ σατανᾶ· ὅσοι δέν βλέπουν τόν Χριστό καί θά ἤθελαν νά ἔχουν μία αὐτονομία, τελικά βλέπουν τό πρόσωπο τοῦ διαβόλου. Αὐτούς λοιπόν τούς παρακινεῖ ὁ διάβολος, κάνοντας ὁ ἴδιος μία δεύτερη ἀπόπειρα νά ἐπαναληφθεῖ τό προπατορικό ἁμάρτημα, σέ μιά νεώτερη ἔκδοση, χειρότερη τῆς πρώτης. Ξέρετε πῶς; Μέ τό νά ὑποβιάσουμε τόν Χριστιανισμό στό ἐπίπεδο τοῦ οὐμανισμοῦ! Αὐτό σημαίνει ὅτι ἀπό Χριστοκεντρικό τόν κάνουμε ἀνθρωποκεντρικό τόν Χριστιανισμό· δηλαδή κάνουμε ἓναν Χριστιανισμό χωρίς Χριστό.

Αὐτό στήν ἐποχή μας γίνεται σέ ὑπερθετικό βαθ-

μό. Ἦδη στὰ σχολεῖα μας γίνεται· ὅταν ἀκοῦμε ὅτι τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν στό σχολεῖο θά ἔχει κοινω- νιολογικό χαρακτήρα, κοινωνιστικό καί τά λοιπά, ἀν- θρωπιστικό, οὐμανιστικό, δηλαδή χωρίς Χριστό. Ὅταν διδάσκουμε μιά ἠθική χωρίς Χριστό, χωρίς τό δόγμα τῆς Ἀγίας Τριάδος, χωρίς τήν πίστη στήν θεανθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ, στήν πραγματικότητα μπήκαμε στή δεύτερη ἀπόπειρα τοῦ διαβόλου, πού εἶναι νά κάνουμε τόν Χριστιανισμό οὐμανισμό.

Ξέρετε σήμερα πόσοι Χριστιανοί, καί στήν Ἑλλά- da καί στήν Εὐρώπη, ἔχουν μεταβάλει τόν Χριστιανι- σμό σέ οὐμανισμό; Διάβαζα ἓνα βιβλιαράκι –αὐτό πού μοῦ ἔδωσε τήν ἀφορμή νά σᾶς μιλήσω γι' αὐτά– μέ τί- τλο: *Χριστιανικός καί μαρξιστικός οὐμανισμός*. Μά ὁ Χριστιανισμός δέν εἶναι οὐμανισμός. Ἄν ἀποπειρα- θοῦμε νά τόν συγκρίνουμε μέ ὅλους τούς οὐμανισμούς, τόν ἀλλοιώσαμε, τόν καταστρέψαμε... γιατί, ξαναλέω, ὁ πυρήνας τοῦ οὐμανισμοῦ εἶναι ὁ ἀνθρωποκεντρι- σμός. Βάζουμε δηλαδή στό κέντρο αὐτόν τόν ἴδιο τόν ἄνθρωπο καί παραμερίζουμε τόν Θεό· ἢ, ἂν ὑπάρχει ὁ Θεός, δέν μᾶς ἐνδιαφέρει. Ὅμως δέν κυβερνάει πιά ὁ Θεός τόν ἄνθρωπο, ἀλλά ὁ ἄνθρωπος κυβερνάει τόν ἑαυτό του.¹⁹

19. Ὁ ὅσιος Ἰουστῖνος Πόποβιτς κατ' ἐπανάληψιν τονίζει τή ριζι- κή ἀποτυχία τοῦ Οὐμανισμοῦ, τήν ὀριστική ἀδυναμία κάθε ἰδεο- λογίας στή μάχη κατά τῆς ἁμαρτίας, τοῦ θανάτου καί τοῦ διαβό- λου. Στούς ἰσχυρισμούς τοῦ Οὐμανισμοῦ ἀντιπαραθέτει τό Εὐαγ- γέλιο τοῦ Θεανθρώπου, ἀποδεικνύοντας ἀκατάπαυστα τήν πλή- ρη ἰδεολογική ἀντίθεση τοῦ Οὐμανισμοῦ πρὸς τόν Χριστιανισμό. Αὐτός εἶναι ἓνας ἀνθρωπισμός μέ κέντρο τόν Ὑπεράνθρωπο, ὁ ὁποῖος μάταια προσπαθεῖ νά ἀντιταχθεῖ καί νά ἐπαναστατήσει

Ὅπως καταλαβαίνετε, ὅλα αὐτά εἶναι φοβερά.

Καί ἓνα τελευταῖο, νά κλείσουμε. Ἀπό τό προπατορικό ἁμάρτημα ἔλκει τήν καταγωγή καί ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία, γιατί κι αὐτή εἶναι προϊόν τῆς αὐτονομίας. Θέλω νά εἶμαι ἐλεύθερος, νά κάνω ὅ,τι θέλω!

Αὐτά ὅλα συνιστοῦν τό προπατορικό ἁμάρτημα. Ἡ πρόταση τοῦ διαβόλου «καί ἔσεσθε ὡς θεοί», θά εἰσαστε ὡς θεοί, εἶναι φοβερή. Παιδιά, ἄς προσέξουμε. Ἐάν οἱ προπάτορές μας ἔπесαν στόν ἀνθρωποκεντρισμό, στήν αὐτονομία, στήν αὐτοθέωση, ἐμεῖς θά ποῦμε: *Γιά μένα, ὁ Κύριός μου καί ὁ Θεός μου, ἡ εὐτυχία μου καί ὁ Παράδεισός μου, εἶναι μόνον ὁ Ἰησοῦς Χριστός!*

Κυριακή, 1 Ἀπριλίου 1984

ἐναντίον τοῦ Θεανθρώπου. Ἔτσι, ὁ ἅγιος Ἰουστῖνος καταγγέλλει σταθερά τά δελεάσματα καί τίς ἀπάτες τῶν διαφόρων μορφῶν τοῦ Οὐμανισμοῦ, πού θεωρεῖ τόν ἄνθρωπο ὡς τό "μέτρον πάσης ἀξίας", ἐνῶ δέν παύει νά ἐπαναλαμβάνει σταθερά ὅτι "μέτρον πάντων" εἶναι ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς. (Père Justin Popovič, *Philosophie Orthodoxe de la Verite, Dogmatique de l' Eglise Orthodoxe*, tome 5, traduit du serbe par Jean-Louis Palierne, ed. *L' Age d' Homme*, Lausanne 1997, σ. 457.)